

Maria Choroleeva

(Bulgaria, Sofia, Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences)

Dictionary of the Bulgarian Language. Vol. 16

Sofia, Prof. Marin Drinov Publishing House of BAS, 2023. 1208 p.

Abstract: This review presents the recently published volume 16 of the multi-volume academic *Dictionary of the Bulgarian Language*. It covers the first section of the letter S and consists of 4,210 dictionary entries that describe the grammatical and stylistic characteristics, senses and combinability of the headwords and present the compound terms and phraseological units of which they form a part.

Keywords: dictionary, lexicography

Мария Чоролеева

(България, София, Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“,
Българска академия на науките)

Речник на българския език. Том 16 (С – Системност)

София, Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2023. 1208 с.

Излезе от печат том 16 на многотомния академичен „Речник на българският език“, който обхваща 1208 печатни страници и съдържа около 4210 статии за думите от С до *Системност*. Той е дело на колектива на Секцията за българска лексикология и лексикография в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при Българската академия на науките. Редактиран е от редакционна колегия в състав: проф. д.ф.н. Лилия Крумова-Цветкова, проф. д-р Диана Благоева, проф. д-р Сия Колковска и доц. д-р Цветелина Георгиева. Главни редактори на тома са проф. д.ф.н. Лилия Крумова-Цветкова и проф. д-р Диана Благоева. Издаването на тома е осъществено с финансовата подкрепа на Националния дарителски фонд „13 века България“.

„Речник на българския език“ е многогодишен проект на Секцията за българска лексикология и лексикография и е най-значителното постижение на съвременната българска лексикография. Той отразява както съвременното състояние на лексикалната ни система, така и нейния развой, като включва лексикалното богатство на езика ни от две столетия – от 1824 г., когато е отпечатан написания на живия народен език „Рибен буквар“ от д-р Петър Берон, до днес. По обем на словника си е най-богатият български тълковен речник. Представя думи, форми, значения, употреби, съчетания и фразеологизми от художествената и публицистична литература, диалектни думи от публикувано народно творчество, разговорна и жаргонна лексика, терминологична лексика. Речникът за първи път разкрива най-пълно, най-детайлно семантиката на думите – техните значения, нюанси на значенията, употребите на думите.

Концепцията на Речника е резултат на много задълбочени проучвания, отразени в специален труд (З. Геннадиева, К. Ничева, С. Спасова, Кр. Чолакова. Ръководство за

съставяне на Речник на българския език. София, Издателство на БАН, 1966) и в много допълнения от научни обсъждания на колектива на Секцията за българска лексикология и лексикография.

Като се разглежда т. 16 на „Речник на българския език“, на първо място трябва да се отбележи, че при изработването му са спазени всички изисквания и принципи за представяне на лексиката, отразени в концепцията и допълненията към Ръководството, както в редица случаи те са доразвити.

Включена е преди всичко общоупотребяваната книжовна лексика, но виждаме, според изискванията, и остарели думи, старинни думи, историзми, думи, минаващи в пасивния запас на езика, както и навлизащи в езика ни нови думи.

В отделни статии са разработени непроизводни и производни думи от всички части на речта, като значителна част от тях са глаголи, напр. голяма е групата от производни глаголи, образувани с представка *с-*. Много са сложните думи, напр. образувани с първи съставни части *само-*, *себе-* и др. Все пак т. 16 обхваща само една част от думите със *с-*. Вероятно до края на словника те ще бъдат представени в още два тома, тъй като думите със *с-*, както и думите с *п-*, са най-многобройните в българския език.

Ползващите тома ще получат точна информация за граматическите особености, измененията и изключенията при образуване на граматическите форми на включените думи, даващи насоки за правилната им употреба.

Квалификацията на думите със специални бележки, приети за „Речник на българския език“, е направена с оглед на критериите: принадлежност на думите към извънлитературната, нарушаваща книжовните норми лексика, употребата на думите в определен функционален езиков стил, историческата перспектива в живота на думите, експресивно-емоционалният характер на думите. Общо взето квалификацията е извършена според изискванията на концепцията на Речника последователно и точно. Единствено съмнение възникват относно правилната употреба на бележката *Книж.* (книжно). Преглеждайки използването ѝ в т. 16, се установят непоследователности и несъответствия, които се дължат на неизяснения характер на тази бележка. Подобно характеризирани на думите с бележката се забелязва във всички токове на „Речник на българския език“. В Ръководството се отбелязва, че с бележката *Книж.* се означават думи, които „не са присъщи само на един определен стил, а са характерни за книжната реч изобщо“, но не става ясно какво е „книжна реч“. Все пак се конкретизира, че бележката трябва да се употребява при думи, които имат неутрални, общоупотребявани синоними, думи от чужд произход, сложни думи и др. По-точно би могло да се определи, че бележката *Книж.* е подходяща за думи, характерни за по-официално общуване, за по-висок стил. В т. 16 нейната употреба е много субективна, според виждането на всеки автор. Така думи, равностойно използвани, се квалифицират нееднакво – при едни има бележка *Книж.*, при други – не, а те се употребяват в подобни изказвания и контексти.

Особено ценно е представянето на семантиката на включените в този том думи, което е равностойно на цели научни, семантични изследвания, например това се наблюдава при многозначните думи: *свалям* (18 значения), *свеж* (15 значения), *светвам* (19 значения), *свивам* (20 значения), *свободен* (23 значения), *свой* (15 значения), *свързвам* (19 значения), *свършвам* (16 значения), *сека* (20 значения), *сила* (25 значения), *силен* (35 значения), *система* (16 значения). Отразени са всички утвърдени в общонародната езикова практика значения, както нормативни, така и диалектни, също така терминологични, разговорни и жаргонни значения.

Значенията на думите са тълкувани с много точни дефиниции. В тома са използвани всички приети в Речника дефиниции – описателни, структурни, синонимни и дефи-

ниции, посочващи при какви случаи се употребява думата. Значенията, нюансите и употребите на думите, техните граматични и съчетателни възможности са илюстрирани с подходящи примери.

В края на речниковата статия в три блока се включват устойчиви съчетания с елемент съответната заглавна дума: сложни названия и термини, фразеологизми и сложни лексико-граматични единици. С богата фразеология са представени много думи като например *свалям, свивам, свободен, свят, сила* и др.

Речниковите статии завършват със справочен отдел, който съдържа сведения за произхода на чуждите думи, фонетични варианти на заглавната дума, най-стар книжовен източник, обикновено за думите от чужд произход, най-стар речник, от който е взета думата, когато за нея няма илюстративен материал.

В заключение трябва да се отбележи, че т. 16 на „Речник на българския език“ е изработен много професионално и точно, прецизно представя включената в него лексика от *С* до *Системност* според изискванията на цялостната научна концепция за многотомния „Речник на българския език“. Без съмнение богатата информация, съдържаща се в него, ще бъде полезна за всички, които се интересуват от българския език и които ценят речниците като необходимо помагало както в работата си, така и във всекидневния живот. Надявам се все повече да се утвърждава и разширява оценката и разбирането за многотомния „Речник на българския език“ като за уникален труд, отразяващ истинско национално богатство.